

Verheven erotiek uit het

3500 jaar oud beeld naar het Allard Pierson Museum

Het Allard Pierson Museum, het archeologiemuseum van de Universiteit van Amsterdam, heeft vorig jaar een uitzonderlijk oud-Egyptisch vrouwenbeeld van cederhout verworven. Wereldwijd is er slechts één vergelijkbaar houten vrouwenfiguur bekend. Dat beeldje, nu in New York, is niet alleen veel kleiner, het is ook eeuwen jonger. Wat zo bijzonder is aan het recent aangekochte vrouwenbeeld is de positie van haar armen, die aangeeft dat het oorspronkelijk een religieuze functie heeft gehad.

Het houten beeld stelt een jonge vrouw met een volle haardos voor. Zij staat rechtop, zonder schoenen, met haar voeten enigszins uit elkaar op een plint. Haar linkerarm valt langs haar lichaam over haar heup; haar rechterarm houdt zij schuin voor haar borst. De vingers van haar handen, hoewel enigszins beschadigd, zijn opvallend lang. Je moet goed kijken om te zien dat zij gekleed is, want haar halflange jurk is zo strak op de huid weergegeven dat de elegante vormen van haar lichaam volledig zichtbaar zijn. De beeldhouwer heeft zodoende de nadruk gelegd op de sensualiteit van deze jonge vrouwenfiguur.

Dit antieke kunstwerk voldoet geheel aan de schoonheidsidealen en de canon van proporties van het oude Egypte. De lichte asymmetrie van haar gezicht verlevendigt de lieflijke uitdrukking. De wenkbrauwen zijn opmerkelijk recht

Vrouwenbeeld

Egypte

ca. 1500-1450 v. Chr. Cederhout, H 72,6 cm

Bijdrage: € 65.000, waarvan € 35.000 uit het Fonds voor Klassieke Beeldende Kunst en € 20.000 uit het BankGiro Loterij Aankoopfonds

ALLARD PIERSON MUSEUM, AMSTERDAM

Het Egyptische vrouwenbeeld is aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Fonds voor Klassieke Beeldende Kunst en haar BankGiro Loterij Aankoopfonds, de Vereniging van Vrienden van het Allard Pierson Museum en het Zandee Fonds voor de verwerving van Egyptische voorwerpen.

Oude Egypte

boven de wijdopen, ronde ogen met hun puntige hoeken en scherp aangegeven oogleden. De kenmerkende cosmetische lijn vanuit de buitenste ooghoeken is duidelijk in het oppervlak gemarkeerd. De mond, met volle lippen, is verfijnd en toont een zweem van een glimlach. De volle hardos heeft een scheiding in het midden en is in strengen langs beide kanten van het gezicht naar beneden gekamd zodat de oren geheel bedekt zijn.

WAS- OF VERNISLAAG

Voor een oud-Egyptisch houten beeld is het stuk opmerkelijk goed bewaard gebleven. Verspreid over het oppervlak zijn wel wat kleine butsen en beschadigingen te zien. Het beeld is waarschijnlijk vóór 1900 met

Aphrodite van Menophantos

Rome

ca. 1ste eeuw v. Chr. Marmer, H 193,5 cm

PALAZZO MASSIMO ALLE TERME, ROME

Dit marmeren standbeeld is een variant van Praxiteles' beroemde beeld 'Aphrodite van Knidos'. Het is gesigneerd door Menophantos, een Griekse beeldhouwer uit de 1ste eeuw v. Chr., over wie verder niets bekend is. Door met een kuis gebaar haar lichaam te willen bedekken, richt de godin de aandacht van de toeschouwer juist op haar naaktheid.

een laag was of vernis bedekt om het aantrekkelijker te maken, waardoor het cederhout rood- tot donkerbruin is verkleurd. Hier en daar is het oppervlak aangevuld. De armen zijn opnieuw aangezet, met als gevolg dat haar rechterschouder nu iets te laag zit.

Vrouwenbeeldje

Egypte

ca. 8ste eeuw v. Chr. Buxushout, H 11,8 cm

METROPOLITAN MUSEUM OF MODERN ART, NEW YORK

De rechterarm van dit beeldje is in vergelijkbare maar gespiegelde houding bevestigd als het recent verworven vrouwenbeeld in Amsterdam; de linkerarm is verloren gegaan. Met behulp van een katrol ter hoogte van de schouders en een (nu niet meer aanwezig) koord door het lichaam konden de armen omhooggetrokken worden.

Het vrouwenbeeld kan in de eerste helft van de 15de eeuw v. Chr. gedateerd worden. Uit koolstofdatering bleek namelijk dat de boom waaruit het beeld vervaardigd is in de 16de eeuw v. Chr. geveld moet zijn. Er zijn misschien één of twee generaties voorbijgegaan voordat de houtkern uit Libanon op de werkplaats van de beeldhouwer in Egypte belandde. Dan dateert de vrouwenfiguur uit de vroege 18de Dynastie, dat wil zeggen rond de regeringsperiodes van onder andere de beroemde koningin Hatsjepsot en farao Thoetmosis III. Qua stijl doet het beeld voor die periode conservatief aan.

De houding van de armen van het vrouwenbeeld is voor oud-Egyptische conventies ongebruikelijk – en dat maakt het juist zo bijzonder. Normaal zou de linkerarm stijf langs het lichaam zijn weergegeven, maar hier draait het als het ware over haar lichaam naar binnen toe. De positie van de rechterarm doet verwachten dat de hand een attribuut vasthoudt (zoals een scepter of bloem), maar hier is de hand open. Door haar linkerhand voor haar schaamstreek te houden en haar rechter voor haar borst, laat de jonge vrouw dus zien dat zij haar kuisheid bewaart. De reeds genoemde sensualiteit van haar lichaam wordt daardoor echter juist benadrukt.

TEMPELRITUELEN

De pose valt erotiserend te noemen en te vergelijken met beelden die in de kunstgeschiedenis *Venus pudica*

genoemd worden: de kuis Aphrodite of Venus die tevergeefs probeert haar vrouwelijkheid te bedekken. Het Egyptische beeld had vermoedelijk een religieuze functie, wat de conservatieve stijl overigens kan verklaren. De Britse Egyptoloog Nicholas Reeves vergelijkt het met een houten beeld uit de 22ste Dynastie (ca. 8ste eeuw v. Chr.), dat zich nu in het Metropolitan Museum of Art te New York bevindt. Reeves verwijst naar oud-Egyptische mythologische teksten met schunnige humor waarin seksualiteit een religieuze lading heeft. Zo onthult de grote godin Hathor haar vagina om de zonnegod Ra te reanimeren en zodoende de kosmische orde te herstellen.

Samenvattend kunnen we stellen dat dit uiterst bijzondere cederhouten beeld een jonge vrouw voorstelt in een erotisch-religieuze pose. Het gebaar waarmee zij tevergeefs haar kuisheid poogt te bewaren is juist bedoeld om haar sensualiteit bloot te leggen. Daarmee verwijst de figuur naar de erotische kracht waarmee de kosmische orde naar oud-Egyptische voorstelling nieuw leven geacht werd te geven. Dit beeld zal daarom dienst hebben gedaan in tempelrituelen waarmee dagelijks de zonnegod tot leven werd gewekt nadat hij 's nachts door de onderwereld was gereisd. In een tempel fungeerde het vrouwenbeeld dan als plaatsvervanger van een priesteres, die de rol van Hathor vervulde, ter verering en dagelijkse reanimatie van de zonnegod.

Branko F. van Oppen de Ruiter

Conservator

Meer over het vrouwenbeeld en de betekenis van deze aanwinst voor het Allard Pierson Museum leest u op pp. 10-11

Literatuur

G. Robins, *Proportion and Style in Ancient Egypt*, Austin 1993.

N. Reeves, 'The Birth of Venus?', in: M. Bryan et al. (red.), *Joyful in Thebes. Egyptological Studies in Honor of Betsy M. Bryan*, Atlanta 2015, pp. 373-386.

N. Reeves, 'A Rare Mechanical Figure from Ancient Egypt', *Metropolitan Museum Journal* 50 (2015), pp. 42-61.